

УДК 330.34

Гринчук Т.П.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Вінницького національного аграрного університету***СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА
В ГОСПОДАРСТВАХ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ****THE CURRENT LEVEL OF GRAIN PRODUCTION
IN FARMS OF VINNYTSIA OBLAST****АНОТАЦІЯ**

У статті аналізується сучасний рівень виробництва зерна в господарствах Вінницької області. Застосовано індексний аналіз під час визначення ефективності зерновиробництва. Визначено основні фактори впливу на врожайність зернових культур та основні напрями ефективного розвитку виробництва зерна.

Ключові слова: виробництво зерна, площа збирання, урожайність, валовий збір, індексний аналіз.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется современный уровень производства зерна в хозяйствах Винницкой области. Применен индексный анализ при определении эффективности зернопроизводства. Определены основные факторы, влияющие на урожайность зерновых культур, и основные направления эффективного развития производства зерна.

Ключевые слова: производство зерна, площадь уборки, урожайность, валовой сбор, индексный анализ.

ANNOTATION

The article analyzes the current level of grain production in the farms of Vinnitsa Oblast. Index analysis is applied to determine the efficiency of grain production. The main factors influencing the yield of crops and main directions of development of grain production are specified.

Keywords: grain production, harvesting area, yield, total yield, index analysis.

Постановка проблеми. Розвитку виробництва зерна як складової зернопродуктового підкомплексу України приділяється першочергове значення. Це зумовлено низкою причин. По-перше, добре розвинене зернове господарство – це основа розвитку всіх інших галузей сільського господарства. По-друге, зерно як цінний і незамінний продукт харчування є основним продовольчим продуктом, а також сировиною для переробної промисловості. По-третє, виробництво зерна забезпечує значну частину доходів сільськогосподарських підприємств і є важливим експортним продуктом для України.

Постановка проблеми в цьому контексті випливає з необхідності систематичного оцінювання стану вітчизняного зерновиробництва й визначення основних напрямів його ефективного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах сучасних науковців, зокрема І.О. Бистрової, Л.В. Забуранної, П.Т. Саблука, Г.М. Саранчук [6], Л.М. Худолій, О.М. Шпичака та інших, значна увага приділяється питанню виробництва зерна, його економічній ефективності й шляхам її підвищення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте деякі аспекти означеного питання залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого дослідження.

ного питання залишаються недостатньо вивченими та потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є аналіз сучасного рівня виробництва зерна в господарствах Вінницької області, визначення факторів впливу на врожайність зернових культур й основних напрямів його ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Глибока криза, що вразила країну останніми роками позначилася й на агропромисловому комплексі. Багато господарств, щоб утриматись в умовах жорсткої конкуренції, змінили спеціалізацію. Найбільш вигідно стало виробництво зерна, так як ця культура вимагає менше матеріальних і трудових витрат, ніж овочівництво, плідівництво тощо.

Вінницька область є одним із найбільших основних регіонів – виробників зерна в Україні. За своїми природнокліматичними умовами, родючістю ґрунту, географічними характеристиками Вінницька область повністю відповідає умовам вирощування зернових культур. Основними зерновими культурами регіону є озима пшениця, ярий ячмінь і кукурудза на зерно.

Обсяг виробництва зерна є основним показником, що характеризує діяльність господарств, від нього залежить рівень собівартості, сума прибутку, рівень рентабельності, фінансовий стан підприємств, їх платоспроможність та інші економічні показники ефективності господарювання. Розвиток зерновиробництва значною мірою визначається розміром площі, урожайністю зернових культур і структурою валових зборів.

Результати дослідження свідчать, що за останні роки у Вінницькій області площі збирання під зерновими й зернобобовими культурами не зазнали істотних змін (табл. 1).

Основною зерновою культурою все ще залишається пшениця, але протягом останніх років спостерігається скорочення площі під нею. У 2014 р. площа під пшеницею зменшилася на 11,28%, ячменем – на 39%, порівняно з 2010 р. Таке скорочення переважно зумовлювалося відповідним зростанням площі під кукурудзою на зерно – на 72,79%.

Одним із основних показників стійкості розвитку зернового господарства є урожайність (табл. 2).

У Вінницькій області спостерігається стійке зростання урожайності зернових культур (з 36,6 ц/га у 2010 р. до 60,7 ц/га у 2014 р.). Динаміка зміни цього показника подана на рис. 1. Показники зростання врожайності зернових культур за досліджуваний період виявилися суттєвими. Так, урожайність пшениці збільшилась на 55,9%, ячменю – на 63%, а кукурудзи на зерно – на 29,3%, при загальному збільшенні середньої урожайності зернових у 2010–2012 рр., порівняно із 2013–2014 рр., на 16,9 ц/га.

Загалом протягом 2010–2014 рр. найвищий рівень урожайності зернових культур спостерігається у 2014 р. Так, середня врожайність пшениці становила 51,3 ц/га, ячменю – 40,1 ц/га, кукурудзи на зерно – 82,6 ц/га. Це поки що найвищі показники області за останні 5 років, але не максимально можливі з погляду аграрного потенціалу досліджуваного регіону.

Важливим показником, який характеризує тенденцію розвитку окремої культури чи групи культур, є валовий збір (табл. 3).

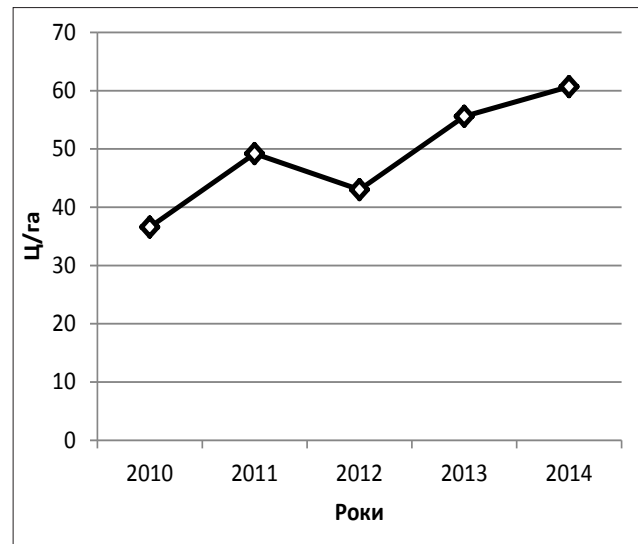

Рис. 1. Динаміка зміни урожайності зернових культур у господарствах Вінницької області за 2010–2014 рр.

Таблиця 1

Площі збирання основних зернових культур у всіх категоріях господарств Вінницької області, тис. га

Культура	Роки		У середньому I період	Роки		У середньому II період	2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2012		2013	2014		
Зернові та зернобобові культури, усього, у тому числі	843,7	841,5	845,5	871,7	834,6	853,2	98,92
пшениця	383,0	359,7	371,35	355,3	339,8	347,55	88,72
ячмінь	222,7	152,8	187,75	138,0	137,8	137,90	61,00
кукурудза на зерно	189,3	286,0	237,65	345,3	327,1	336,2	172,79

Джерело: розраховано за даними: [1–5]

Таблиця 2

Урожайність основних зернових культур у всіх категоріях господарств Вінницької області, ц/га

Культура	Роки		У середньому I період	Роки		У середньому II період	2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2012		2013	2014		
Зернові та зернобобові культури, усього, у тому числі	36,6	43,0	41,3	55,6	60,7	58,2	165,8
пшениця	32,9	39,0	36,0	42,8	51,3	47,0	155,9
ячмінь	24,6	31,2	27,9	34,2	40,1	37,2	163,0
кукурудза на зерно	63,9	58,4	61,2	80,4	82,6	81,5	129,3

Джерело: розраховано за даними: [1–5]

Таблиця 3

Валові збори зерна в усіх категоріях господарств Вінницької області за 2010–2014 рр., тис. ц

Культура	Роки		У середньому I період	Роки		У середньому II період	2014 р. у % до 2010 р.
	2010	2012		2013	2014		
Зернові та зернобобові культури, усього, у тому числі	30906,9	36217,1	36494,0	48439,4	50631,0	49535,0	163,81
пшениця	12602,2	14017,0	13309,6	15208,1	17422,1	16315,1	138,24
ячмінь	5470,2	4770,1	5120,2	4724,5	5522,3	5123,4	100,95
кукурудза на зерно	12106,3	16702,9	14404,6	27772,6	27027,3	27400,0	223,24

Джерело: розраховано за даними: [1–5]

2014 р. був сприятливим для хліборобів Вінниччини. За період, що досліджується, отримано прирости валових зборів за всіма без винятку зернових культурах. У 2014 р. намолочено найвищий валовий збір зернових і зернобобових за всю історію Вінниччини в обсязі більше ніж 5 млн т. Валовий збір по пшениці збільшився, порівняно з 2010 р., на 38,24%, ячменю – на 0,95%, кукурудзи на зерно – більше ніж удвічі. Динаміку зміни валового збору подано на рис. 2.

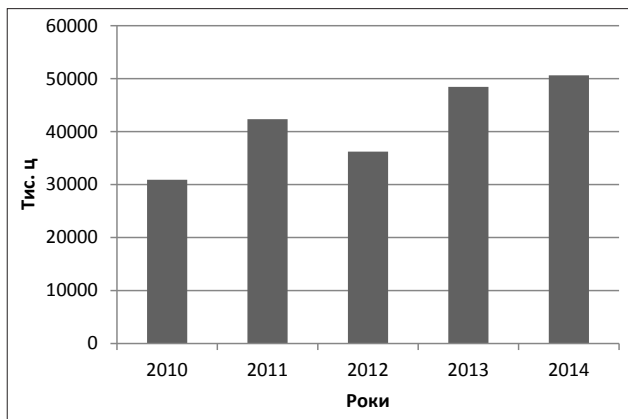

Рис. 2. Динаміка зміни валового збору зернових культур у господарствах Вінницької області за 2010–2014 рр.

Збільшення валового збору протягом досліджуваного періоду пояснюється підвищенням урожайності зернових культур. Якщо у 2010–2012 рр. середня врожайність зернових по Вінницькій області становила 41,3 ц/га, то у 2013–2014 рр. – 58,2 ц/га.

Як свідчать результати дослідження, у структурі виробництва зернових у Вінницькій області ще до 2010 р. переважала пшениця, частка якої перевищувала 40% (рис. 3). Починаючи з 2011 р., її частка знизилась до 34,4%.

Поряд зі зменшенням часток у структурі зернових інших культур значно зросла частка зерна кукурудзи (з 39% у 2010 р. до 53,4% у 2014 р.). За врожайністю кукурудза значно перевищує інші зернофуражні культури. Зерно кукурудзи має набагато вищу поживну цінність, порівняно з іншими видами кормів, характеризується високим умістом кормових одиниць і перетравного протеїну.

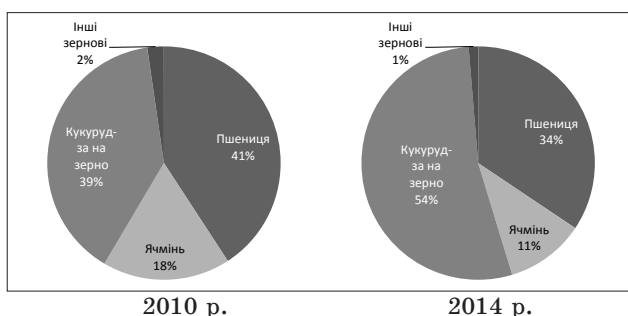

Рис. 3. Структура виробництва зернових у Вінницькій області

Для визначення частки впливу показників на валовий збір зернових культур проведемо індексний аналіз. Для цього розмір посівних площ позначимо за перший функціональний фактор, а врожайність зернових – за другий. Визначимо абсолютне й оптимальне відхилення валового збору, взявши за базис I період, тобто 2010–2012 рр.

$$U_{\text{уп}} = \frac{\text{ПІІ УІІ}}{\text{УІ ПІ}} = \frac{49535,0}{36494,0} = 1,36 = 136\%,$$

де $U_{\text{п}} = 49535,0 - 36494,0 = 13041$ (тис. ц) – це загальне збільшення валового збору.

За рахунок зміни врожайності:

$$U_{\text{у}} = \frac{\text{УІІ ПІІ}}{\text{УІ ПІІ}} = \frac{49535,0}{36688,0} = 1,36 = 136\%,$$

де $U = 49535,0 - 36688,0 = 12847$ (тис. ц).

За рахунок зміни площі:

$$U_{\text{п}} = \frac{\text{ПІІ УІІ}}{\text{ПІ УІІ}} = \frac{49535,0}{49383,0} = 1,00 = 100\%,$$

де $\text{п} = (\text{ПІІ} - \text{ПІ}) \times \text{УІ} = (853,2 - 842,6) \times 41,3 = 194$ (тис. ц).

Взаємозв'язок індексів і абсолютних відхилень:

$$U_{\text{уп}} = U_{\text{у}} \times U_{\text{п}} = 1,36 \times 1,00 = 1,36 = 136\%.$$

$$U_{\text{п}} = \text{у} + \text{п} = 12847 + 194 = 13041 \text{ (тис. ц).}$$

На основі результатів проведеного індексного аналізу можна зробити висновок, що валовий збір у II періоді збільшився за рахунок фактора – урожайності, яка зросла на 35%. Це призвело до зростання валового збору зернових на 12 847 тис. ц. Збільшення посівної площі на 4,7 тис. га вплинуло на збільшення валового збору на 194 ц. У відсотковому відношенні загальне зростання виробництва зерна становило 136%, в абсолютному виразі виглядає більш переконливим, тобто 13 041 тис. ц.

Висновки. На основі аналізу сучасного рівня виробництва зерна в господарствах Вінницької області можна зробити такі висновки.

Вінниччина належить до регіону, де виробляється значна частина зерна України. У 2014 р. всіма категоріями господарств одержано 5 063,1 тис. т зерна (включаючи кукурудзу) у вазі після доробки на площі 834,6 тис. га при урожайності по 60,7 ц/га [5]. Площа, відведена під зернові культури протягом п'яти років, не зазнала істотних змін. Незмінними культурами залишалися пшениця, ячмінь і кукурудза на зерно. Аналізуючи врожайність, можна стверджувати, що врожайність культур по господарствах зростає, відповідно, збільшується й валовий збір.

Сприятливі кліматичні та ґрунтові умови Вінницької області для виробництва зернових культур дають змогу одержувати досить високі врожаї, однак цей потенціал використовується недостатньо. При більш повному використанні біокліматичного потенціалу, а також інших факторів (застосування сучасної техніки, якісного насіння, унесення оптимальних доз мінеральних та органічних добрив, упровадження високоврожайних сортів культур, засобів за-

хисту рослин) й за умов дотримання технології та агротехніки вирощування зернових і зернобобових культур у кожному господарстві врожайність зернових може бути вищою.

Діяльність підприємств у сфері зерновиробництва має відбуватись на основі розроблення стратегії інноваційного розвитку, яка повинна враховувати перспективні напрями діяльності з виробництва стратегічно важливого виду продукції, визначати оптимальні форми організації виробництва й мати довгостроковий характер.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Експрес-випуск від 18.01.2011 р. № 07.1/77/59. Стан сільського господарства Вінницької області за січень–грудень 2010 року / Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua.
2. Експрес-випуск від 18.01.2012 р. № 07.1/77/82. Стан сільського господарства Вінницької області за січень–грудень 2011 року / Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua.
3. Експрес-випуск від 21.01.2013 р. № 06-90/73W. Стан сільського господарства Вінницької області за січень–грудень 2012 року / Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua.
4. Експрес-випуск від 16.01.2014 р. № 06-92/17W. Стан сільського господарства Вінницької області за січень–грудень 2013 року / Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua.
5. Експрес-випуск від 16.01.2015 р. №06-92/43W. Стан сільського господарства Вінницької області за січень–грудень 2014 року / Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vn.ukrstat.gov.ua.